

Харизма и институција

Харизматици разних времена

Пролог

Појам харизма се у нашем секуларном времену углавном сагледава у социолошко-психолошком кључу, као особити природни дар, захваљујући коме неко магнетизмом своје личности плени и привлачи друге људе. Дакле она је посебна врста привлачности која није само урођена него делимично може и да се изграђује разним методима, знањима и вештинама.

Стари Грци су под харизмом (Χάρισμα – дар) означавали ретку, готово полубожанску особину оних људских бића која су поседовала изузетно јаку личност, захваљујући којој су опчињавали друге. Под њом се такође подразумевала и нечија наглашена способност убеђивања и неприсилног усмерења тока разговора у жељеном смеру. (New Oxford American Dictionary, edited by Angus Stevenson and Christine A. Lindberg. Oxford University Press, 2010.) Ако то знамо, онда не чуди што су стари Грци харизму личности примењивали и на своје богове. У Библији се бележи постепени развој божански додељене харизме, да би јеврејски изрази за харизму у грчком преводу Библије, Септуагинти, били замењени грчким изразима милости или наклоности, тј. божанском додељеном наклоношћу. Укратко, у контексту таквог језичког наслеђа међусобно прожетих култура, у Новом Завету Апостол Павле, у Првој Посланици Коринћанима, уводи значење харизме као директног дара Духа Светога, као благодати Божије, подарене онима који су је достојни, без обзира да ли су у питању појединци или заједнице. За разлику од модерног разумевања, харизма је овде везана за натприродну сферу. Говорећи о благодатним даровима, Свети Апостол Павле каже да су различити дарови, али да је Дух исти. (1. Кор. 12, 4). Поседовање Духа Светога, Који нам се Светим Крштењем нештедимице дарје, апостол свакако не подразумева примање по аутоматизму; то није магијски чин којим ми, независно од моралног и духовног стања нашег бића, бивамо Њиме испуњени и усмеравани без личног учешћа и подвига. Харизма је пре свега могућност, дар који нас покреће на делање, али на делање које је угодно Самоме Богу, које нас Богу приближава и подстиче на подвижнички начин живота, који код неких врхуни у обожењу. Труд око сопствених харизми

није тежне, но ангажовање читавог вољног и љубвеног биће које се усмерава према Ономе Који га је даровима призвао. Благодаћу Духа Светога узвраћамо Богу Божије, притом имајући све време осећање да Њему службу чинимо. Дарови су милост Творца према творевини Његовој, коју ћемо ми, по својој слободи, која нам је такође од Бога дарована, умножавати или пак одбацити. Ништа се не дешава у односу Бога и човека што би на било који начин ограничавало човекову слободу, јер како је Сам Бог не из нужде, него из љубави и слободе створио свеколико биће, тако и оно једино на исти начин може и треба да узвраћа Богу. Дакле, харизма је у блиској вези са љубављу и слободом.

Својим даровима Господ од нас очекује, али нас не принуђује, будући да поштује нашу слободу, да се упустимо у мукотрпни подвиг очишћења и преображење наше палости. Он нас призива Себи управо тим благодатним даровима, помаже нам да захваљујући њима преображавамо како себе тако и читаву творевину, целокупни свет око себе. Његови благодатни дарови нас гађају посред срца као пламен који може и да сажеже, али и као светлост која нам осветљава и олакшава пут којим смо се запутили, пут ка Богу. Свети плод Духа уско је повезан са подвижничким начином живота, са светошћу: „Ако Духом живимо, по Духу и да ходимо“ (Гал. 5, 25). Овим стихом Апостол Павле изражава етос и ерос хришћанског живота чијим испуњавањем остварујемо оне врлине којима у себи дарове чувамо и умножавамо. „А плод Духа јесте љубав, радост, мир, дуготрпљење, благост, доброта и вера“ (Гал. 5, 22).

Овај кратки осврт на порекло, извор и циљ харизме, нека нас уведе у тему овог есеја, тему харизматских личности и њиховог места не само у историји цивилизације него и у савременом друштву. О њиховом значају и доприносу науци, уметности, култури и човечанству у целини нису потребни посебни докази, будући да се читав свет базира управо на оним резултатима, истинама, достигнућима до којих су такви људи доспели. Питање да ли је њихово општељудско достигнуће производ њиховог природног дара или последица наитија од Духа Самога, јесте велика тема која би захтевала не само опсежнија и темељнија истраживања него и надумна созерцања. Ми смо се ограничили на скроман задатак да се овом приликом само подсетимо на неке од знаних али и незнаних личности великих срдаца, који често неправедно остају на маргинама друштва, невидљиви у својој скромности, препознати од стране оних који су

неким другим разлозима и поводима (само)постављени да устројавају друштво, културу, уметност, политику, право и коначно – наше животе.

Први део

Харизматична личност у лавиринту институција

Свака изразито харизматична личност код нас, уз то и школована и култивисана, има проблем културне и духовне „визне либерализације“ у „строго научним круговима“. Она дакле нема загарантован „строго“ научни статус. Научна институција јој ординарно не признаје саму научност због, наводно, личног искакања из зглобова научности. Зато овако профилисана харизматична личност у нас, штавише, неће имати статус научности у довољној мери ни тада када јој институција буде уручивала сертификат. А све то опет зато што ће је данашња недодирљива институција, рекосмо, константно подозревати због њене наводне непоузданости и непредвидивости, неподобности, чак непродуктивности. Зато је харизматична личност увек на ивици легитимитета, а научна установа наспрам ње увек у статусу поседника и цензора, па и класичног инквизитора.

Ова основна поставка рефлектује се на цело тројство односа: на њихове модусе *вивенди, креденди и операнди*. А то управо појачава и чини неуралгичном саму позадину неповерења. Научна институција *суи генерис*, неувијено речено, никада није ни могла глатко и спокојно да стави своју руку-шапу-ембарго-печат на харизматичну личност без њеног отпора, нити да призна њен допринос људском бољитку и квалитету битовања. Још огољеније речено, еминентни научни званичник и печатносац, потицао он данас из грла јавне научне сфере, или из грла дубоке науке, понајпре из грла дубоке државе и корпорације, ипак не успева харизматичну личност да стрпа у научни логор, са свим тамошњим циклусима системских и мрежних и тенденциозних едукација ради обуздавања исте: саме харизматичне личности. По природи и силини, она се ипак не да ничим исконтролисати. Срећом, овакво стање ствари у равни харизма–институција, остаће до краја непромењено; елем, као једно стање или једна ситуација у којој харизми ипак све иде у корист.

У наставку ове анализе наглашаваћемо да су харизматици официјелно људи ограничених статусних титулара и краткотрајног даха и трага у сфери науке, све док се око њих самих, или једног њиховог дела, не формира цела једна наука или научна дисциплина! Зато њих готово да нема у кровним публикацијама, или тамо где се публикују и цитирају најзаслужнији научници. Или опет тамо, где се гнезде имена лауреата одређених наука. Упркос чињеницама да харизматици најбоље врше проветравање јавних сфера од менталних и егзистенцијалних загађења и убризгавају најбољи озон личних креација на целокупном простору Агоре. У крајњој инстанци харизматици постају мермерне, бакарне и бронзане фигуре или ратна резерва; још су они ту присутни и за ванредне ситуације, или задужења ограниченог и краткотрајног опсега.

*

Наши харизматици настављају да битишу, јер им харизма то обилно омогућује. Она их још чини неоптерећенима упркос свему, поготову, поновимо, у односу на титуле. Још је кључније да их ни сама она, харизма не оптерећује, нити да ће их икада моћи оптерећивати до губитка унутрашње и спољне оријентације. Наравно да је то тако и упркос свести да ће харизматцима њихов статус увек зависити од бригае недаровитих властодржаца, административаца и печатодржаца, стационираних у храмовима наука, у лабораторијама и корпорацијама, на катедрама и форумима, па и у саборским телима разних родова и профила.

*

Срећом по нас и по свет, харизматици никада не посустају у дотурању своје виталне помоћи свима осталима. И то упркос чињеници што им статус игноришу и отежавају нехаризматици и полуинтелектуалци, што их блокирају и негирају различити кројачи судбина кроз сва њихова животна доба; што им се осећај анонимности стално појачава у души; па и онда када се мире са чињеницом да је тако најбоље за њих; и када усвајају излазну једначину: што горе по мене – то боље по мене; или што сам доконији то сам слободнији да се посветим дару; што сам осамљенији то сам растерећенији од небулоза; или опет, што ме више нема то ће ме више бити; коначно, што мање јесам то ће ме више имати – рецимо у осмишљавању свих односа Цркве са појавношћу и јавношћу. Коначно, налазећи се у молитви умносрдачној, или у стварању црквених уметничких

дела, у састављању и анимирању химнографских сочињенија, чак самих литургијских Анафора, харизматичних субјеката и чинилаца ће бивати посвуда, увек и довека.

*

Чинећи искорак према стваралачким делима класичних харизматика са дометима генијалности и уранофандорства или дотицања небеса, и опет са делима настајалим упркос институционалним непроходностима, дочараћемо сада и класицизам и модернизам ове теме, еда бисмо поткрепили основно полазиште на средокраћи харизма–институција, односно институција науштрб харизме.

Божји дарови и њихови носиоци

Један од тројице васељенских јерараха, учитеља и харизматика, *Свети Јован Златоуст*, сматрао је, судећи бар по његовом тумачењу Посланице Римљанима, као и по онима који су се надовезивали на његова тумачења, да извор јеретичких учења проистиче из загађеног извора; да су јереси плод неуједначеног и неумереног богословствовања, и да су јеретици људи из Цркве који су се изместили са њеног чврстог темеља и сместили на подлогу сачињену од воде, песка и сламе.

*

Преподобни Симеон, један од тројице Нових Богослова Цркве, претрпео је велике неправде и страдања од стране митрополита Стефана Никомидијског, администрацијом задојеног. И док је Свети Симеон већ увелико био благодатно сунце и благодатни бог на земљи, дотле је митрополит Стефан самеравао његову харизму искључиво аршинима црквене институције, преиначујући је у пуку административну еклисиологију; заиста, по природи, и тада и сада, веома удаљеној од епохе Апостола и Светих Отаца боговидаца и чудотвораца.

*

Фјодор Достојевски може трајно да нас напаја бар са његових пет вододелница настајалих током личних жеравичних периода смислотражитељства и боготражитељства.

Нашу пажњу дакле привлаче ови његови домети:

Први би био појам социјализма као утопијског месијанизма за који треба робијати и жртвовати се.

Други би био његов домет вере све до Шилерове *Химне братству и радости*, и да ће сви људи бити браћа; овде успостављамо везу са Бетовеновом *Одом радости* из Девете симфоније, али и са самим Бетовеном као харизматиком. Он лично пак није имао приступа високом друштву и његовим трезорима због свога ништавног, или неугледног порекла.

Трећи домет био би жртвовање и губитак слободе ради хлеба; губитак Христа Који ништа није уређивао споља, за разлику од Великог Инквизитора и његових људи који су почели да заводе „неки ред и поредак“ пре него је Он, Христос, дошао.

Четврти домет би био да је човек прелазно и транзиционо биће на путу ка свом вечном, рајском и метарајском постојању.

Пети домет пак био би нашег постојања изједначавање са божанском љубављу; да ми постојимо, и да ћемо вечно постојати зато што нас Бог воли и што ће нас вечно волети. Елем, Бог и не помишља да опозове наше постојање, ма колико често оно било недостојно Његове бриге и љубави. Дакле зато што је Он апсолутна љубав, и зато што нас Он неопозиво и безгранично воли.

Док ће све нас домети његове приповетке *Сан смешнога човека* превасходити до краја века и света. Приповетка Достојевског *Сан смешног човека* јесте реалност човека преозбиљног, затим покајног, па Божјом светлошћу озареног.

Велики Инквизитор Достојевског опет, и поново јесте прво, последње и једино књижевно казивање о *услуги за услугу* или *quid pro quo*.

*

Старац Порфирије Кавсокаливит је искупитељ целокупног православног богословља 19. и 20. века. Он је човек који је укључио црквене догмате Православне Цркве у лични подвиг, па кроз њих и на њима као попришту показао да су им христолошка основа и темељ и данас подједнако реалистични, прихватљиви и насушни.

Ми смо овде зашли у говор о егзистенцијализму православних догмата, што их је старац Порфирије на себи показао и доказао као посве реалистичне; показао је и доказао је да је вера без дела мртва, и да су само она јеванђелска дела жива која су вером покретана.

Овим својим достигнућима у новом/старом приступу догматима Свети старац Порфирије нам је понудио још и право читање најважнијих књижевних, или наткњижевних дела, попут *Сна смешног човека* и *Великог Инквизитора* (Браћа Карамазови) Достојевског. Са њим свакако кружи светом и дело о *породично-несвесном* психоаналитичара Леополда Сондија, човека-спојнице Фројда и Јунга.

*

Харизму новог богослова и логосолога у Српској Православној Цркви, *Преподобног Јустина Новог Ђелијског*, непоштедно су нападали: прво институт римокатоличког и протестантског богословља запаћени у српском богословљу 19. и 20. века, а затим новоформирани институт неосхоластичког богословља са умним прозрењима и украсима Јована Зизјуласа у варијанти неопатристичког богословља; и то онако како је њу формулисао протојереј Георгије Флоровски, но како њу није спровео у живот сами његов напрсни ученик митрополит Јован Зизјулас. И како му то никада није пошло за руком да учини! А зашто није? Зато што је он заједно са својом интернационалном школом и свим ученицима и присталицама заузео став, дијаметрално, и суштински супротан ставу свога великог учитеља Георгија Флоровског. А став ученика Јована Зизјуласа јесте став порицања целисходности харизме и институције. Док став великог учитеља Флоровског јесте био целисходан, и остао је неокрњеним: „Наступа време, и већ је наступило, када ће богословско ћутање, или пометеност, конфузија или нејасноћа у сведочењу постати равно издаји и бекству пред непријатељем. Ћутањем је могуће саблазнити толико колико и неразговорним и исхитреним одговорима“ (*Путеви руског богословља*, на руском 517).

*

Блаженоупокојени Патријарх Српски Павле, не само да је развијао своје харизме и њима изграђивао Цркву (он је то ваистину чинио!), него је и саме црквене институције преобраћао у носиоце и станишта харизми. И то захваљујући укорененом личном ставу да је у тајни спасења све од

подједнаке важности, да не постоје ситнице и крупнице у изграђивању Цркве, и да се не треба обазирати на тешкоће и непријатности у извршавању истих. Јер, понављао је он: *Најнепријатније дужности су најчешће и најспасоносније.*

Педагозима теологије био је упућиван савет од стране нашег светог старца Павла, да пред својим васпитаницима ништа не изигравају, него да сами буду педагози, то што представљају, педагоге; најпре лично одушевљени, па надахнитељи других; пре постдипломских студија да прихватају послушање изграђивања стварне Цркве, а не обрнуто, еда не би, вративши се са постдипломских студија гледали све друге у теме, свима у Цркви говорећи како треба чинити ово или оно, овако или онако, а притом сами остајати без драгоценог подвижничког искуства.

Патријарх Павле је још био и остао веран предањском обрасцу. Између подвижништва, светости и полемичко-конфесионалистички обојеног богословља његове епохе, он је изабрао подвижништво и светост. Штавише, овако означено богословље он је надградио свеобухватним богоугодним подвигом: мишљу и речју, делом и настројењем.

*

Свети Софроније Нови Есекски био је напрсни ученик старца Силуана и један од благодатних сунчевих богова наше епохе и великана срца. Познат широм планете и као творитељ умносрдачне молитве и видеца таворске нестворене светлости и њезин благовеститељ. Упркос таквој харизми, морао је заједно са својим братством и сестринством да чека пуних 19 година да би их митрополит Цариградске Патријаршије, столујући у Великој Британији, Григорије, који се лично успешно бавио црквеном науком, прими у своје канонско и институционално окриље. Штавише, Авву Софронија је у наше дане сама Цариградска Патријаршија и у Диптих светих уврстила.

Преподобни старац Софроније као лаик и боготражитељ искусио је технику, духовну позадину и плодове *јоге*, виђење мистериозне створене светлости и боравка у њој. Међутим, након свог обраћења Христу, па затим као јеромонах, подвижник и духовни руководитељ православних хришћана, он то искуство више никада неће сматрати корисном, спасоносном и богоугодном духовном дисциплином, хришћанима намењеном. Нити ће далекоисточној духовности он признавати статус

алтернативног приступа; то јест могућности да буде од користи хришћанину. Исти став према јоги и будизму у вези са европским човеком и хришћанином имао је и знаменити Чедомил Вељачић, југословенски будиста, монах и философ индолог, чији је првобитни циљ био да спржи его, постане *дупла нула, човек који не егзистира; човек нула и око њега ништа*.

Наиме, медитација и далекоисточне менталне вештине и философије индологије никада нису могле да ступе у исти ранг, рецимо са *ипостасном молитвом Исусу* и целокупним православним подвижништвом; *оне напросто не сабирају са Христом, него расипају; оне не искупљују из ропства маје или стихија, световности и илузорности, него задржавају у њој; оне не уводе у слободу деце Божје, него роботизују, осакаћују и поништавају своје практичаре и поклонике*. На овоме месту би се могло поставити најрадикалније питање: *Ако хришћанин подвижник умире греху да би коначно заживео у Христу, да ли практичари медитације, јогини и хиндуисти живе да би коначно утрнули и умрли, и тако се коначно спасли терета и мучнине постојања?! И опет, да ли би стапање са брахманом практично било ослобођење од свести о сопству до степена постигнућа блаженства, но без сопства као блаженог?!*

Шта би дакле рашчовечени човек могао бити у хиндуизму, односно растворен у брахману као *вечној стварности*? Да ли рашчовек у *бесконачности, спокојству, невидљивости, неподносивости, непроменљивости, безобличности, једности и вечности*?

У целокупној перипетији са самим собом: *постојања – губљења – проналажења или пробуђења*, најдраматичније прошао је принц Сидхартха, *средњопуташи Буда (ненадмашно и потпуно Пробуђени)*. Он који се *ругао боговима, био против вере у душу, религије, предрасуда и култа сваке врсте, доживео је да његова философија постане религија, а он сам – бог*. За живота је постао тумач истине о *стварима какве заиста јесу*, путоводитељ до *нирване (ниббане – највеће среће)* или *неусловљене стварности која лежи иза условљене природе пролазних појава и доживљаја*.

Ето зашто свети старац Софроније није прихватао (наравно, због потпуног одсуства Христа!), а камо ли благосиљао философску индологију

и будизам, јогу и медитацију. Другим речима, да се духовна деца Православне Цркве одају таквој духовности; таквом путу просветљења!

*

Када би се историја људске мисли поставила наспрам целокупне философско-теолошке мисли преподобног Максима Исповедника ради одмеравања, тада би Максимова мисао једној врсти људске мисли била претходница, другој саговорница а трећој допунитељка, и тако до краја. Притом, нити једна посебно, нити све заједно, оне не би достигле и превазишле његову мисао. Свим системима људског размишљања пак Максимова мисао би остала да послужи као кључ за излазак из тамнице мишљења, или навигатор за путовање кроз све њих, укључујући и све далекоисточне или индолошке, све до изласка на чистину и стајања пред Логосом, и у Логосу.

Ако се пође од чињенице да је месијанска идеја и порука у свим народима пре доласка Месије посејана, и да она постоји као *сперматикос логос*, логично је и да је постојала, и да постоји аналогно њој и пракса одбране од бесмисла, од страсти, греха и зла. Дакле, постоје и науке и методе са том сврхом, па и њихови носиоци, учитељи и корифеји.

*

Уметност Молитве Исусу – спрега молитве и метанија – Припадници свих религија испољавају сву умешност својих молитвених обраћања Богу покретањем свих сопствених психофизичких сила. Православни хришћани такође творе молитве: *Исусу Христу, Часноме Крсту, Пресветој Богородици, Анђелу Чувару и Светитељима*. И то тако што умом, уснама и гласом призивају најсветија имена, па те призиве усклађују са појасним или коленопреклоним поклонима и метанијама: на хиљаде пута призвана имена пропраћају се хиљадама пута учињеним поклонима и метанијама.

У мноштву православних манастира, те и у манастиру Светог Јована Претече у Есексу, целокупно молитвено правило, изузимајући Свету Литургију се врши помоћу бројаница; дакле призивањем имена, уз стајање, метанисање или клечање. Све то бива увек у спреси ума, срца, усана, стајања, бројаница, поклона, посебног начина седења и приклањања главе

грудима и срцу, метанија и клечања, но никада редуковано, безлично, или само ради релаксације!

Данас је уметност непрестаног вршења умно-срдачне молитве постала познатом широм Планете. Наравно да је практикују и римокатолици: на пример један број бенедиктинских монаха у Француској; али и број англиканаца у Енглеској...

*

Основне одлике полуинтелектуалног делатника описаног пером Светог апостола Павла у *Посланицама Тимотеју*, могле би се односити и на једног јогина и упразнитеља медитације, домицилног или накалемљеног, свеједно, и оне овако гласе:

...Телесно вежбање је замало корисно, а побожност је корисна за све јер има обећање за садашњи и будући живот. Истинита је то реч и достојна да је свако прими (1. Тим. 4, 8-9). Ако ли ко учи другачије и не пристаје на здраве речи Господа нашега Исуса Христа и на науку сходну побожности, тај је надмен и не зна ништа, него болује од препирања и свађања, од чега настају зависност, свађа, хуљење, зла подозрења, свађања људи покваренога ума и лишених истине, који мисле да је побожност средство добитка. (1. Тим. 6, 3-5). А будаласта и неваспитана запиткивања одбијај знајући да рађају борбе. Јер служитељ Господњи не треба да се упушта у такве борбе, него треба да буде благ према свима, кадар поучити, вољан зло подносити, да у кротости васпитава оне који се противе, не би ли им како Бог дао покајање на познање истине, и да се избаве од замке ђавола, који их је живе заробио да чине његову вољу. (2. Тим. 2, 24-26). Проповедај реч, приони у време и невреме, покарај, запрети, опомени са свом строгишћу и поуком. Јер ће доћи време кад неће подносити здраве науке, него ће сходно својим прохтевима накупити себи учитеље да им голицају уши, па ће одвратити уши од истине и окренуће се причама. (2. Тим. 4, 2-4). А ово знај да ће у последње дане настати тешка времена. Људи ће, наиме, бити саможиви, среброљубиви, хвалисави, охоли, хулници, родитељима непокорни, неблагодарни, безбожни, без љубави, непомирљиви, опадачи, неуздржљиви, сурови, без љубави према добру, издајници, напрасити, надувени, који више воле сласти него Бога, који имају обличје побожности, али су се одрекли њене силе... (2. Тим. 3, 1-5).

*

Појам и пошаст гордости је стварност која тамани сав људски род од самог почетка његовог. Гордост је двосмерна појава: према другом и према себи. Њу је немогуће избећи осим смиреним настројењем и покајним етосом.

Појам гордости којој се Господ противи, и појам смирења уз које иде Његова благодат, налазимо чврсто постављеним у јеванђелској причи о Митару и Фарисеју (Лука 18, 10-14). Нагласак је на грешнику, с напоменом да је боље да се он обрати, а није на ономе који се поправља, али који се и узвисује сам (Лк. 18, 14. Синаксар). Нагласак још стоји на онима који желе да живе побожно у Исусу Христу; мада ће они бити гоњени (2. Тим. 3, 18), а неће зли и варалице који ће напредовати на горе – варајући и варајући се (2. Тим. 3, 13).

*

Бачки епископи: блаженоупокојени свети Иринеј Ђирић Исповедник Први, и актуелни Иринеј Буловић; обојица доктори, просветитељи и чувари Православља, изразити су примери и савршене синтезе мноштва харизми и целокупног корпуса институционалних знања и вештина. У прилогу тих непобитних чињеница, и опет у погледу синтезе и једног и другог, они су и својеврсни подвижници унутар институционалног миљеа Цркве. Тај миље је са стране обојице итекако премераван и устројаван заједно са саборским оцима, а са свима њима и надањиван Духом Светим. С једне стране они су опстојатељи харизмом, а с друге стране као икономи целокупног састојанија Цркве носиоци су крста исповедништва: један у савести и у крви, а други (засад?!) само у савести.

*

Биолошки и духовни *отац Николе и Данета*, православни свештеник Милутин Тесла, упућивао је своје синове на умне вежбе уживљавања у мисли других људи. А дometи човековог ума, у међувремену и све до данас напредују до изналажења саме вештачке интелигенције. Док је светим Божјим људима Дух Свети досад небројено пута даривао, као што и у нашој савременој епохи дарује описану умносрдачну молитву за благодатни боравак нашег ума у Христовом уму и срцу (зато што *ми Христов ум имамо*).

*

Српски, југословенски и светски лекар, научник и дописни члан Српске академије наука и уметности, *Владета Јеротић*, један је од најпроницљивијих зналаца људске душе нашег времена. Све би то у међувремену остало у сенци да он као хришћанин није неговао харизму утехе коју је посвећивао људима, сам се све време крепећи трудољубљем. Он је дакле харизмом човекољубља допирао до многих људских срдаца, и одашиљао своју бригу за ближње на све стране васцеле планете, и то током свога дуготрајног живота. Па ипак, сам је на себи осећао сву оштрицу институције: Када су медицински жреци тражили од њега да се одлучи за науку без Христа, он се одлучио за науку са Христом; не напуштајући притом науку по себи, него чинећи ову анцилом или помоћником његове харизме човекољубља.

Додуше, и над њим се временом навлачила извесна сенка прелести. Повремени покушаји др Владете Јеротића да мири супротности, ма где се оне сретале, као и његова прибегавања религијском синкретизму, јесу оне теме које захтевају посебан критички осврт, и црквено неслагање са њиховим експонентом.

*

Књижевник *Петер Хандке* је не само осликао тему „завиривања“ анђела у људску природу, него се и задубио у тему њихове замене за људски живот који се проводи на земљи и у љубави. Тако је он дао предност човеку и људском животу. Како год некоме зазвучала ова тема, искључива и неодољива, она је нашла свој израз у књижевности овог нашег Нобеловца (у ко-сценарију за филм *Небо над Берлином*, или *Wings of Desire* 1987.). Петер Хандке наине, преко Срба, у међувремену институционално забрањених (као да су у очима једног дела света постали демонски сој), орођује се и са Христом свих Срба. Док са самим Србима опет, насилно изолованим и отуђеним од својих ближњих, он се испомаже мисаоним, књижевним и речитативним силама. И то онако како људима већ увелико помажу анђели, силазећи на Земљу ради помоћи путем утехе: мислима и речима; делом: путем сопствене службе.

Један други Божји и ангелолики утешитељ људи у Србији нашег века, савременик Петера Хандкеа и његов сатрудник у утеси, био је преподобни старац Тадеј Витовнички и Тумански. По извршеној мисији

утехе на Земљи, и са искуством неумољивости институције на кожи, он се по сопственом пострадању анђеоски блажено попео на небо.

*

Међу *Божјим служителјима* постоји толико мноштво харизматика и толики број позваних на изградњу Цркве, да им се не зна број. Али само они међу њима који се буду борили по црквеним правилима стећи ће спасоносне венце славе. Према томе, слаба би утеха била сваком од њих да се у тој борби, или при поразу, ослања искључиво на такозвану „Божју леву руку“, еда би се она постепено и институционализовала. Али Божје мисли и намере и дела најпре и неминовно нису наше мисли и намере и дела.

Харизме ће трајати све док буде оних који буду жудели за познањем и уподобљењем Христу, који буду духовно узрастали до човека савршена, до пуне мере раста Христовог, до јединства вере и познања Сина Божјега: да више не бисмо били нејачад којом се валови поигравају и које гони сваки ветар наука у овом коцкању људском, у лукавости што заблуди крчи пут (упореди са: Ефесцима 4, 13-14). Све дотле дакле, харизматици неће ни ишчезнути, нити посустати.

*

Љиљана Милијанова-Осладић, припада оној генерацији харизматика 80-тих година прошлога века коју су *крила* носила с краја на крај света. Генетске партитуре њу су истурале у спољашњи простор и приморавале је да музицира по нотама онако како је склад између њих и њених битака налагао. А она је упркос својим харизмама војевала своје битке унутар институционалних конструкција са носећим стубовима наизменичне дружбе и самоће. Зато је те стубове сама она неуморно китила разноврсним цвећем свих годишњих доба, еда би њихови облици, боје, мириси и називи нечујно, уместо ње, подсећали све пролазнике кроз њен и наш живот на ствари једнако вредне под сунцем и на земљи. Она би сигурно то исто чинила и на било којој другој планети. Можда је Мали принц Антоана од светог Егзиперија изгледао тако како и она изгледа: скромна, харизматична и самотна мала принцеза Милијана и Гизеле од светог засеока Осладића. Што јест-јест: званичну институцију она је напустила тек одласком у мировину, а харизму тек планира да експлоатише тако што ће уместо своје пензије она ову добровољно

литерарно раздавати по нашем околишу. Колико она није била оптерећена харизмом сведочи њен магистарски рад о Данилу Кишу што га је написала седећи уз само Кишово колено и са његовим учешћем, а затим завршени рукопис лично бацила у контејнер да се не би отуђивала од благодати. Неко би рекао да јој је услед налета харизме покајања и појаве бачког епископа Иринеја у њеном животу, поменути рад за књижевну катедру заличио на једно убајаћено јело, и да је зато најбоље било на време га одстранити.

*

По речима *полихистора Љиљане Давидовић*, наши људски односи се не заснивају искључиво на способностима, врлинама и вештинама којима се људи обично привлаче међусобно. Блиски међуљудски односи укључују и све наше недостатке, слабости и мане. Јер једино такво несавршено људско општење може да одражава стварност како људских бића тако и њихових односа; да учини да сав људски живот буде, и да остане стваран. Дакле, не комуницира се само путем врлина него и путем слабости. Једино тако наш однос може да буде прихватљив за све, јер смо сви ми бића-на-пути, бића несавршена а жељна Љубави, а коју нам посредују наши несавршени ближњи. У крајњем случају, зар Бог не даје своје сунце и кишу и остала добра свима, и „савршенима“ и несавршенима, и добрима и злима? Наравно да даје. *Зато поднесите једни друге праштајући ако ко има против кога какву притужбу! Као што је Господ вама опростио, тако и ви* (Кол. 3, 13-14).

Иначе, последњи је час да се свет преуми и покаје. Да ли још имамо времена за то? Човечанство вапије за спасењем. Чак је и Запад сит својих лажних, малих богова, свога гламура, варљивог благостања које се нуди са екрана и путем медија; још је он сит вештачких дива и дивова, калоперазме, праха и пилула за моменталну срећу.

У том и таквом галиматијасу, и на урвинама света, обрео се мали човек са пространим срцем и исконском чежњом за смислом. Он проналази отворе кроз које се још назире небо и допире сунчева светлост. Повремено му ветрови доносе аромате ретког биља и преосталог природног блага, те одјеке мистерија. А то је довољно за преживљавање, за наду. Иза камењара, раселина и скровишта невидљивих инквизиторима, целатима и ловцима на главе, душе и тела, рађа се нови свет. Сви који се

нису уклопили у систем и законе корпорација дакле, треба да преживе. То ће бити свет који није заборавио свога Творца, божанске законе и вредности, свет који жуди за слободом, лепотом и Истином. Зато ће душе, сачуване од варљивих и перфидних система, душе незапрљане лажима и манипулацијама, живети тихо, волети се тихо и стварати тихо, али тихо и умирати. Опет и опет, такве особе ће се међусобно препознавати, и умножавати.

Корпорацијски вештаци најчешће гледају мале људе са подсмехом, али и са зебњом. Јер никада нису начисто са њима. Тихи људи не знају да рукују њиховим алаткама за производњу роботизованих „уметничких“ дела, они немају приступ њиховим базама података, немају контролу над мимиком која је услов за политички коректну комуникацију. Не, они су једноставни људи; кад им је до смеха, смеју се, кад им је до плача, плачу; носе једноставну обућу и одећу и говоре језиком само њима знаним. Имају своје светиње и молитве, своје песме и игре. Имају и своје радости и туге; спољашњост им је мирољубива и безопасна, на њих нико не обраћа пажњу. Они су свет у свету. (Поводом филма *Зрно – Grain*, редитеља *Semih-a Kaplanoglu-a*).

*

Наше делање на Земљи стално нас уверава да ми ништа не можемо учинити ваљаним док у све не унесемо етос поезије. Све оно важно што чинимо тешко је и саопштиво, те смо принуђени да у помоћ призивамо надахнуће. Управо оно прожима наш етос поезијом и наше стајање подиже до степена живота, не спуштајући га никако на степен смрти. Зато смо сви ми, као деца Божја, жива, и животом управљана песничка бића, која пре свега певају и делају за живот. Наравно да су око нас и бића одметнута од песме, неодређена за живот, па и самој смрти наклоњена, али ми треба и за њих саме да певамо; под једним условом: да је наша песма истинита и надахнута.

Песма по себи везана је за *Првог поету* и *Протоса песме*. Зар онда не би требало да она по правилу буде окренута радости, светлости и светости?! Одговор може бити само потврдан. Из заметка песме да производи и само цветање човечије личности способне да пева. Та датост дакле, уноси се у песму у мери поистовећења са *прототипом песме*. И опет, ради постигнућа сврхе: искуства и циља певања за *Протоса* и пред

Њим. Увек у Његовој Заједници и ради заједнице са Њим. А када се оно сушто више не може описивати нити анализирати песмом, тада се одсјајем песме могу блажити и ублажавати наша стања. И то слободно и распевано пред *Протосом песме*, пред Богом Самим, без тескобе и сувишног обзирања да ћеш пореметити сами њезин етос. Зато је увек најважније то што бива пред Животодавцем, и што о животу сведочиш као о Његовом дару теби датом.

Збирка песама (*Песма Осмог дана*) још једна је од ређих распеваних, светлећих и крепећих нас књига, и она нам долази од стране Преосвећеног *епископа зворничко-тузланског господина Фотија*. Имајући у виду његов досадашњи издавачки и књижевни опус, кажимо отворено да је тај опус јединствено и замашно списатељско и књижевно-издавачко остварење, као и будуће драгоценост наше помесне Цркве! Наслеђе заокружено, и превасходно црквено. Оно ће зато пастирски увек успешно обогаћивати духовну децу-којој је првенствено и намењено, и подсећати на врсне светитеље чијим се ликовима владика Фотије крепи. Нико дакле не може остати равнодушан пред његовим речима, те тако ни ми, који смо подстакнути да и сами римујемо:

Патријарх Павле опет и опет

Кратког стаса а горостас,
о њему од давнина бруји глас,
он с Косова вапијућ`, из Београда опомињућ`.

Смерни монах, подвижник
крсном силом Божјом се исцели;
свет се томе зарадова цели.

Човека Јеванђеља
у веку отпадија видесмо,

реч спасења од њега примисмо.

Патријарх Павле, патријарсима светило,
на Косову Павле од Призрена до Митровице
давао крштенице, не примао новце,
обућу и одећу к`о да није имао,
али их за друге примао.

Немац виде благог старца
погледа голубијег, без врсника,
Шиптар га виде ко старчића седог испосника,
свима мио, душе разгалио,
поучавајућ`, и веселећ`,
јашта но показујућ`, да и у наше време
живот вечни нема цене.

Већ се Павле по црквама слика
ко Христова слика и прилика,
и Павла апостола прилика и дика,
ко да је из старине изронио
и у наше се доба уселио
еда би свим Србима
живога Христа приближио.

Кад се беше рађао, сам је ето плакао,
а кад се покојио, цели свет се устрашио,
остат` без пастира исто ј` што и без мира,
ал` нам утеху с неба он посла
да чланом небеског Синода поста.

Не брините људи што Павла у календару нема,
њега ко свих Светих Срба у Божјем уму и Царству има,
па ће брзо Бог прославит` Павла свог,
нашег учитеља насушног,
да с небеса све људе благосиља од миља
широм Божјег шара и окриља.

*

Делатност *професора др Здравка Пена* као учитеља црквеног догматолошког и литургичког богословља јесте још једанпут сведочанство да он припада генерацији неопатристичких православних теолога лаика и философа наше црквене епохе; да је он стваралац блиставог пера, писац студија и књига. И да су оне одмах по настанку почеле да заузимају своје место у ризници црквене садашње и будуће предањске речи Православне Цркве. Зато верујемо да ће оне као драгоцености трајно и остати у њој. Једнако тако, његови радови покривају све сржне области православнога богословља, док се његовом најновијом књигом сада покрива и литургичка област. Њоме је аутор достигао врхунац у свом досадашњем опусу. Својом харизмом тумача он се ето спонтано надовезао на богословско-литургијско наслеђе Отаца, и самога Николаја Кавасиле.

На описани начин, Божјим даром и сопственим трудом овај теолог целе наше Православне Цркве стао је у ред најзрелијих ревнитеља и најхрабријих бранилаца Светог Предања у својој генерацији, па и шире. За чистоту Православља и крстоноснога правоживља професор Здравко Пено ревнује и својом умно-срдачном поезијом.

Наравно да смо ми лично свесни чињенице да ова реч благодарности нашем професору Здравку Пену, бар са наше стране, долази са закашњењем. Ипак, сматрамо да је боље учинити то икада, него никада. У

нашој малој теолошкој средини владале су различите школице, школе и табуи везани за повлашћене и извикане појединце и њихове теолошке дискурсе. Појединци су наине градили, па и даље граде слику о својој неприкосновености и недодирљивости на пољу православног богословља. Они се међутим, не базиру рецимо на своје кардиналне испаде и душегубна застрађења. Њихова непажња, амбиција и невиђена тврдоглавост, све то учвршћивано инатом, довели су их дотле да они данас верују да монополишу теологијом. А истина је да они њоме увелико, и кабадахијски манипулишу.

Давнашња, као и најновија појава и представљање професора Здравка Пена као учитеља црквеног догматолошког и литургијског богословља јесте поновно сведочанство да Господ Дух Свети не оставља наше богословље на милост и немилост недоученима и преученима, а који се у међувремену између у насилнике, отимаче и кривотворитеље речи Божје и њеног етоса, као и њеног логоса и ероса. Њихова теолошка сума одавно пак – свела се на обичну шарену лажу; односно на узајамно чешање ушеса: од стране навијених навијачима, и обрнуто, од стране навијача навијенима!

Отуда наше благодарeње Богу Духу Светом; благодарeње на појави христовног Здравка, богослова, ревнитеља и философа у Српској Православној Цркви, као и у окриљу Православне Цркве.

У прилогу прецизности исказа у књизи Здравка Пена

У складу са литургијском мишљу светог Јована Златоуста ми Богу Оцу приносимо словесну службу за преминуле у вери Праоце, Оце, Патријархе, Пророке, Апостоле, Проповеднике, Благовеснике, Мученике, Исповеднике, Учитеље, и за сваки дух праведника, преминулог у вери.

Ми њу особито приносимо за Пресвету, Пречисту, Преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију.

Приносимо је и за Светог Јована, Пророка, Претечу и Крститеља, за свете славне и свехвалне Апостоле, за светог (име) чији спомен славимо, и за све Његове Свете, чијим молитвама посетио нас Бог (в.: Служебник САС СПЦ 1986, 105-106).

Док у складу са речима Светог Василија Великог, изреченим у његовој Анафоралној молитви, ми иштемо да Причешћем обретоно милост и благодат са свима Светима који су од памтивека угађали Богу Оцу. А сви Свети Праоци, Оци, Патријарси, Пророци, Апостоли, Проповедници,

Благовесници, Мученици, Исповедници, Учитељи, и сваки дух праведни, преминуо у вери, такође су угађали Богу Оцу.

Ми особито иштемо да обретемо исту милост и са Пресветом, Пречистом, Преблагословеном, славном Владичицом нашом Богородицом и Приснодјевом Маријом.

Даље, ми иштемо да обретемо милост и са Светим Јованом Пророком, Претечом и Крститељем, са светим славним и свехвалним Апостолима, са светим (**име**) чији спомен славимо, и са свима Светима Његовим, чијим молитвама посетио нас Бог. Дакле, ми иштемо са Светима, а не молимо се за њих, нити иштемо за њих.

(Сравни са: Службеник САС СПЦ 1986, 162. Такође са: Здравко Пено, *Окусите и видите*, Тумачење Свете Литургије, Београд 2020.

Професора Пена опширније појашњење

„На сваком евхаристијском сабрању Црква нарочито истиче значај Богородице, наглашавајући молитву „за пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију“. После ових речи следи песма „Достојно јест“ у којој се велича Богородица, као часнија од Херувима и славнија неупоредиво од Серафима. У свим претходним јектенијама Богородица се помиње „са свима светима“ и истиче се њена улога, заједно са светима Цркве у остварењу заједништва у Христу. Пошто има идентитет у Христу, Приснодјева Марија се увек представља заједно са Њим, било да се слика на иконама или фрескама, било да се прославља у тропарима њених празника. Доживљај најусрдније молитвене заступнице хришћана посебно долази до изражаја на Литургији Цркве, јер се у њој остварује најприсније јединство Христа као Главе и Његовог Тела, у коме је Мајка Божија најпрослављенији члан.

У прозби за Богородицу и свете свештеник, према речима св. Николе Кавасиле „не тражи ништа за њих, већ напротив, у молитвама му је неопходна њихова помоћ“. Сва твар се радује Пресветој Богородици, а словесна бића посебно имају потребу за молитвама Мајке Христове, као најближе Сину њеном и Богу нашем. Сви чланови Цркве моле се једни за друге да би заједно напредовали из славе у славу, како би достигли пуноту славе Христове (Ефес. 4, 13) и задобили по благодати савршенство које Отац небески има по природи (Мт. 5, 48). Молитвама „за светог Јована, Пророка, Претечу и Крститеља, за свете, славне и свехвалне Апостоле[...]“. Црква исказује благодарност за светитеље, допуњујући прозбу Богу „за оне који још нису

доспели до савршенства и којима је потребна молитва“, а молитва светих је таква да никада не губи на значају.

Молитва за Богородицу и за свете израз је благодарности Богу за најузвишеније чланове Тела Христовог. Од њих верни очекују подршку у узрастању у светости, како у овом, тако и у будућем животу. Овој вери ране Цркве била би страна новија пракса да се верни моле за неког док не „постане“ свети, а да се свети моле за верне тек кад их Црква објави за свете. Како иначе објаснити да се Црква моли „посебно за Пресвету Богородицу“? Свакако, не због тога што се чланови Цркве појединачно или чак и они најсветији моле за „часнију и славнију неупоредиво од Серафима“, већ управо зато што се Црква моли као Христос, као и зато што се Христос моли као Црква. „Само Спаситељ је Онај који за душе верних савршава свету Тајну“. Сви свети, заједно с Пресветом Богородицом, задобили су светост од Логоса, предвечног Сина Божијег. У Христу, а не мимо Њега, потврђују се речи псалмопесника и пророка Давида: *диван је Бог у светима Својим* (Пс. 67, 36).

На сваком евхаристијском сабрању Црква нарочито истиче значај Богородице, наглашавајући молитву „за пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију“. После ових речи следи песма „Достојно јест“ у којој се велича Богородица, као часнија од Херувима и славнија неупоредиво од Серафима. У свим претходним јектенијама Богородица се помиње „са свима светима“ и истиче се њена улога, заједно са светима Цркве у остварењу заједништва у Христу. Пошто има идентитет у Христу, Приснодјева Марија се увек представља заједно са Њим, било да се слика на иконама или фрескама, било да се прославља у тропарима њених празника. Доживљај најусрдније молитвене заступнице хришћана посебно долази до изражаја на Литургији Цркве, јер се у њој остварује најприсније јединство Христа као Главе и Његовог Тела, у коме је Мајка Божија најпрослављенији члан.

У прозби за Богородицу и свете свештеник, према речима св. Николе Кавасиле „не тражи ништа за њих, већ напротив, у молитвама му је неопходна њихова помоћ“. Сва твар се радује Пресветој Богородици, а словесна бића посебно имају потребу за молитвама Мајке Христове, као најближе Сину њеном и Богу нашем. Сви чланови Цркве моле се једни за друге да би заједно напредовали из славе у славу, како би достигли пуноту славе Христове (Ефес. 4, 13) и задобили по благодати савршенство које Отац небески има по природи (Мт. 5, 48). Молитвама „за светог Јована, Пророка, Претечу и Крститеља, за свете, славне и свехвалне Апостоле[...]“. Црква исказује благодарност за светитеље, допуњујући прозбу Богу „за оне који још нису

доспели до савршенства и којима је потребна молитва“, а молитва светих је таква да никада не губи на значају.

Да резимирамо. Молитва за Богородицу и за свете израз је благодарности Богу за најузвишеније чланове Тела Христовог. Од њих верни очекују подршку у узрастању у светости, како у овом, тако и у будућем животу. Овој вери ране Цркве дакле, била би страна новија пракса да се верни моле за неког док не „постане“ свети, а да се свети моле за верне тек кад их Црква објави за свете. Како иначе објаснити да се Црква моли „посебно за Пресвету Богородицу“? Свакако, не због тога што се чланови Цркве појединачно или чак и они најсветији моле за „часнију и славнију неупоредиво од Серафима“, већ управо зато што се Црква моли као Христос, као и зато што се Христос моли као Црква. „Само Спаситељ је Онај који за душе верних савршава свету Тајну“. Сви свети, заједно са Пресветом Богородицом, задобили су светост од Логоса, предвечног Сина Божијег. У Христу, а не мимо Њега, потврђују се речи псалмопесника и пророка Давида: *диван је Бог у светима Својим* (Пс. 67, 36).“

Здравко Пено, *Окусите и видите*, Тумачење Свете Литургије, Београд 2020, 94–96.

*

Сажетак свих наших молитава иде у правцу покајања, очишћења и просветљења личности: тела, телесности или соматичности-саркичности, плотскости-путености и природе, затим душе-духа и ума (1. Кор. 2, 14; 15, 44-49. Јевр. 4, 12). Правац кретања наших мисли усмерен је ка побожности, ка блаженим заповестима, ка победи телесних похота и ка победи духовног; затим ка свему што је Господу по благоизвољењу, а нама ради обожења.

Сажетак и свега нашег рукодеља обухвата клас и хлеб, воду и лозу; док је послерад свега тога наше избијање пред грозд и стајање пред његовим соком ради укрепљења и освећења. Једно и друго већ, хлеб и вино са водом продужиће се Христовим Телом и Крвљу, дарованим нама Духом Светим ради нашега спасења и вечне жизни!

Тако се ми увек молимо, као што се и трудимо, да Христос, први Подвигоположник Цркве усади у нас страх својих блажених Заповести, еда бисмо победивши све телесне похоте живели духовним животом, мислећи и творећи све што је Њему угодно; и све тако укрепом светињама Његовим.

Ми дакле нисмо само слушаоци духовних изрека и тумачи свештених симбола, него идемо даље од тога: постајемо и делатељи добрих дела; заједничари логоса и ероса у тропосима; искуситељи тајанствених ствари које стижу до деобе душе и духа, до трећег неба ... и све тако до Небескога Царства.

На ова размишљања покренуо нас је *Љубиша Бата Ђидић*, полихистор, стваралац и подвижник духа калокагатхије Расинског округа, Епархије крушевачке; владалац некадашњом сценом југо-словенске и европске књижевности у нас; подједнако са данашњим устројитељем стваралачке сцене самога Крушевца: града-постојбине стваралаца богатог исихастичког надахнућа.

Бата Ђидић сада, заједно са својим саподвижницима у крушевачком духовном еко-простору, а уз саму границу са Хиландарском лозом, представља и наше епархијске делатнике; еда би сви потребити, гледајући лозу и окушајући је, знали како у будућности поступати са чадочежњом, са заповешћу о рађању, умножавању и насељењу земље!

Удивљени смо једнако појавом и ликовном опремом првенца, Летописа о древној Немањиној и Хиландарској целебној лози и њеним дOMETИМА у нашој епохи; и то како најуже у Расинском округу, тако најшире и у Српском народу. Али једнако тако и међу околним, православним поштоваоцима наших светиња.

(Љубиша Бата Ђидић, *Хиландарска лоза*, Крушевачка епархија, 2020).

*

Човек *поштовалац старина, поклоник и хаџија* са тешкоћом описује изглед и садржину једног локалитета класичне старине. Цели градови, један антички Дион и други савремени Лептокарија, прострли се подно Олимпа. Релативно близу њих Србица и Серез и у њима и потомци Срба (све са светим Јованом Мрњавчевићем...) и Словена пореклом, као и највеће реке у Грчкој: Бистрица и Марица... У античком граду Диону постоји хришћански слој у камену; храм из четвртог века са катедром епископа Паладија, учесника Сардичког Помесног Сабора; поред епископског катедралног храма смештена је крстионица.

Око старога града, и у органској вези са њим, простро се савремени градић са свим одликама и наше словенске и македонске архитектуре и обичаја: старице у црнини забрађене марамама...

Кружећи ободом античког Диона према центру истражујемо археолошки парк и његово срце у центру – древне грађевине: амфитеатар, форум или агору, терме, виле, жртвенике, мозаике, скулптуре... па су ту извори, бање, вртови, шумарци, поточићи, језерца, птице, лабудови... Филипова и Александрова епоха некада у сјају а сада згаснула, као и других династија; све прохујало а видљиво само у обрисима.

Варошки Музеј је прича о ликовима и фигурама у камену... поставка која дочарава свакодневни живот: материјали за зидање кућа и сам начин зидања, за справљање хране, материјала за ткање и прављење одевних предмета..., скулптуре људи из свих слојева, положаја и култова овог полиса. Уза све то, живо особље археолошког парка данас се заузело непрестаном изработом сликарско-дуборезачких минијатура у маниру домаће наиве.

Још понешто о слојевима. Преплети живота данашњих Дионаца из протеклих епоха, са животима ликова Лептокаријана, укључујући и нас тренутно присутне овде: епископа Иринеја, братију, Стефана... Лик епископа Иринеја најпре на обали мора, па у летњиковцу, камо он преводи и коментарише на српски језик последњу главу *Јеванђеља по Јовану*... ми преостали у мањини стојимо на улазу у епископску базилику и описујемо храм и велику крстионицу с јужне стране...

Велика књижевна прича о камену најдубље се урезала овде; наравно, ту и пасажи са морском и питком водом који орошавају сав климат, чинећи га погодним и за дужи боравак, и за истраживање.

Сећање на сопствени боравак у плодовој водици материне утробе одједанпут оживљава тако да наше биће почиње да га осећа при уласку у морску воду, али и при води текућој... поред нас и изнад нас крупни галебови... зрицавци који изводе вршидбу, ноћни ћук који се оглашава одмерено и смирава наше трептаје, али и подсећа нас рецимо, на манастир Крку, његову реку, и језеро од 13 хектара површине... сви детаљи и минијатуре овде су попут иглице компаса која те упућује час према микро, час према макро свету. Исто тако и двострука клима: с једне стране планинска, са струјањем свежег поветарца низ обронке Олимпа који се стално реси и прекрива снегом, водопадима, језерцима, потоцима питке воде и православним манастирима и испосницама, а с друге стране клима приморска, са морским таласима који се повремено *јагње* и ваљају од – и до првога крака Егејског архипелага.

Опет и опет јако осећање да је сва ова Божја лепота подједнако домаћинова и словенска...

Таложе нам се две теме које у машти почињу да се укрштају: по једној, једна беба, захваљујући ћелијском памћењу, преко своје мајке, свога оца и укућана прати преко звукова сва дешавања током девет месеци у времену сопственог жића у Дион-граду предхришћанског периода; по

другој, друга беба чини исто, слуша и снима ћелијама, али у хришћанском периоду Диона (четвртога века).

Замишљамо како ће обе бебе-људи на крају дати своје описе свакодневних животних збивања у два сопственим епохама.

Затим долазимо ми са својим реконструкцијама, еда бисмо их као одрасле и оживљене ликовне видели у оживљеном камену и духу, чули их како говоре да ли из пакла, да из или раја, и све то описујемо...

Сајнс-фикшн књижевност и њене пројекције само би незнабожац могао да излучи из себе, и то онај који би бежао из сопствене стешњености; док хришћанин то не би ни хтео нити могао учинити: зашто би он жртвовало благодатну молитву путем које му је ионако доступна свака епоха и сваки људски трен прошли, трен садашњи и трен будући?!

Ипак, започнимо донекле варијације: Ако би она прва беба која је дорасла до човека, и то некрштеног, морала да буде заробљеник времена, простора и Ада, зашто ова друга, такође дорасла и крштена, не би била слободна личност која царује временом, простором, логосима, генима, атомима, информацијама, кварковима, нигдином и ничесојем, те самим обитавањем у Рају?!

У инсертима репортаже под Олимпом дакле, била би неопходна примена поступка оживљавања историјског, као и есхатолошког миљеа стварности. Био би то итекако учинковит покушај ишчитавања овдашњих остатака-артефаката на основу драмског сучељавања посматрача, вековима раздвојених беба-људи, као и дијалога са савременим нам личностима из околине...

Међусобне комуникације сведока туземаца и данашњих актера на овај начин постале би књижевне теме. За то благодаримо чуварима и промотерима историје; њиховим променељивим и непроменељивим, пролазним и вечним кажама и казивањима, чијим се саговорницима јављамо и ми савремени људи, те сведоци и овог тренутачног постојања; наша тренутачна ситуација се дакле наслања на оне прохујале, и сва је она заложена у ликовима. Тим правцем бисмо могли ходити, и врло далеко стићи.

Но ево нас у последњем сегменту путописа:

Ту где постајемо објективни тумачи времена, људи и обичаја... Док очи и фото-сочива, па богословље, реконструишу живот који се овде одвијао и који је овде запретен. Зато нам из њега итекако истачу грашке свежеине класичне књижевности.

Њене теме интензивно подстичу нашу чежњу за прошлим, садашњим и будућим стварима од трајне вредности.

(Репортажа – инсерт, Дион и Лептокарија, Литхохорос, 2. август 2022. л. Г.).

Стварањем и протестом против поништавања

Реални уметнички домети Микеланђелових скулптура *Мојсије*, *Пиета* и *Давид*, с једне стране, и уметнички домети филма Вилијама Вајлера *Бен Хур*, с друге – могу се ставити у исту раван. По вредности, Микеланђелова скулптура Мојсија, и глумачка фигура Чарлтона Хестона, а затим и Стива Ривса, модерног и живог Давида – могу да се, унутар различитих уметничких израза, једнако мере, и то према снази експресије, достигнућа и квалитета рецепције.

*

Музичка ванинституционална група Пинк Флојд, планетарно позната и утицајна, још је 1977. године упозоравала свет на надолазеће стање окупације и тортуре у блиској будућности, и то од стране „дубоке државе“ и корпорација. А то упозорење ће се односити на страховладу корпорација, увек постојећих на нашем путу ка Рају, но које су тек данас коначно успеле да премреже сву нашу земљу и сво небо; које су сада у моћи да нас у сваком погледу доведу и до ланчаних чинова поробљавања (музичко-сценско казивање *Pigs (Three Different Ones)*).

*

Једног државника и родољуба и данас прате култура и уметност, философија и поезија, вера и покајање... Отпор западном ултра-модерном фашизму и нацизму данас, пропраћен је Дмитријем Шостаковичем, 7. Симфонијом у *C-dur*, ор. 60, званом *Лењинградска*.

Снажна подршка увођењу Русије у *Четврту политичку револуцију* долази и од најодважнијих мислилаца и стваралаца данашњице.

Лична прегнућа за спас Божјег света такође испољавају најодважнији људи.

Сву помаму на Западу пак, изазивану бесмислом државног тоталитаризма, све до овог часа неуморно покрећу млади западне хемисфере: у форми спектакла; валера и колорита лајтова; електронске музике и провала звукова, шаренила одеће и одевних предмета – на сценама и на форумима као агорама широм планете.

Такве спектакле и сабиралишта свих *на једном и истом месту, но не и на месту и у обличју Цркве и црквене деце* него *деце цвећа*, некада су иницирали и музички номади и формације: сво људство сиротиње раје Вудстока... вашарски забављачи: Ролингстоунси... градске гериле: Дорс, Би Цис, Џетро Тал... командни центри: Пинк Флојд, Дип Парпл, Квин, Лед Цепелин... тумачи социјалних глобализама: Лајбах... паклењаци: Рамштајн...

И док данас свеколики Запад свим расположивим средствима протестује против сопственог корења и сопствених плодова, дотле свет ислама собом попуњава све поре на њима и у њима.

*

Тело класичне музике издахнуло је са Шенбергом и Лигетијем, са Пендерецким је прошло кроз обдукцију, са Арво Партom је наступило доба његовог откопавања и поновне активације по методима авангарде, док је са Алфредом Шниткеом оно поново ујединило све своје стилске удове и казивања, и вратило веру у музику.

Бах опет, својим коралом *Jesu, Joy of Man's Desiring* (*Исус ми је свагда радост*) сачувао је богоудивљење на Западу, којим се Запад и у овом тренутку крепи.

*

Кантаутор Џони Кеш композицијом *Срце*, као сопственом животном исповешћу, пронашао је директан пут до срцаца и суза људи; а исповест је постала истоветном код безбројних савременика његових на свима странама света; исто тако је блиска и животној исповести Џефа Баклија, а донекле блиска и исповести мултимедијалног ствараоца Игора Јајића.

*

Наука, књижевност, уметност... добијају на веродостојности и бивају прихватљивим када их неко прима или одашиље чистим срцем. Човеку макар не био ауторитетом у поменутих областима, сваки исказ из поменутих области биће прихваћен, под условом да је он као човек чист, и да у чистоти пребива (према речима глумице и театролога Марије Ристић).

*

Књижевник Робин Фокс и сценариста Оливер Стоун приближили су нам тајну моћи освајања света путем јелинске културе, науке и уметности; оним чиме су древни Јелини иначе посведочили своје непролазне вредности, почев од саме домовине (Македоније), па стижући до саме Индије (целокупног познатог света 4. века пре Христа).

*

Сви проблеми философије и теологије српске паланке, као и туђих паланки, могу се решавати следећим приступом: Не решавати их личним уплитањем, него личним радом; непрестаним, неуморним, најквалитетнијим радом, одушевљено, безбрижно, спокојно, и притом нипошто не изневеравајући своју интуицију! Даље, не ограничавати се само на дијалог са својом генерацијом нити на полемику са њом, него ићи на општење са човечанством прошлим, садашњим и будућим! Да ли је нешто такво изводљиво?! Треба покушати открити то! Ако већ општимо и заједничимо са Христом, па истовремено са Оцем и Светим Духом, а затим и са свима Светима, зашто не бисмо могли општити и са целином Његовога Тела, чији смо сви ми понаособ чланови и познаваоци; али познаваоци смо и свега изнутра и споља, одоздо и одозго, с лева и с десна; из Преисподње и Раја, из историје и есхатона, из садашњости и овдашњости, из тамобитка, тубитка и онамобитка, из непостојања и постојања у изобиљу; из бозона, атома и генома, галактике, апокалиптике и синоптике, метаморфосиса и анастатике?!

*

Сав ући у најмању честицу покајног и предањског постојања и ту изазвати велики прасак покајног етоса. Све потоње су благодатни следови стваралачких ланчаних акција, реакција и прекогниција.

Други део

На пола пута до интелектуализма

или о полуинтелектуалцу данас

Чувати се људи подсмевача,
обремењених „спрдачким“ синдромом Књаза Милоша Обреновића,
а описаним (*Тајни списи*) од стране Вука Караџића.
Јер *срамоту на себе навлачи ко подсмевача саветује,*
себи шкоди онај ко зликовца кори.
Не прекоревај подсмевача да те не би замрзео, ...
(Приче Соломонове 9, 7-8).

Слободан Јовановић и ми

Полуинтелектуалац, с обзиром на урођену неспособност не добија подстрека за духовни раст. Духовне вредности он тек не разуме и не цени, него све цени према томе колико шта доприноси успеху. Са осталим духовним вредностима он одбацује и моралну дисциплину. У моралном, као и у културном погледу, он у основи тавори као примитивац.

„Неомекшан културом“, а тек неомекшан духовношћу, док је сав са олабавелим моралним дизгинима и сав будући у комплексима, он има сирове снаге и капацитета напретек; то јест нагона и страсти, што је и најгоре од свега грднога. Диплома и CV, орден и картица као улазнице у круг интелигенције и пословништава, дали су му претерано или топ мишљење о себи самом; уствари су га вргнули у прелест и гордост. Зато он, да би се маскирао, даје себи и својим јаранима разрешење на све!!!

У друштвеној арени тај окићени примитивац тражи само своје право, које му је лоби признао, а аутизам му га подржао. Он потискује конкуренте и супарнике немилосрдно као да нису личности. А када се у њему пробуди

политичка амбиција, тек тада граби положај, само кроз јагму и облапорност, сматрајући да је то нешто његово, да му припада сасвим приватно. Са тога свога конта, или боље рећи личне зараде, он гледа како ће неограничено извлачити средства и профитирати. Тако он постаје корупционаш, раби банковне рачуне и некретнине, али није сасвим свестан те чињенице, толико му то изгледа природно и *океј*.

Политичка и страначка амбиција једног полуинтелектуалца значи да се човек кроз политику, и странку, и ложу, и тим, и корпорацију обогати, и да на високим положајима мешетари и господари, брља док све не запрља. Тек када полуинтелектуалац избије на врхунац политичког успеха, видеће се како је он морално и аскетски, односно гледано светлом Филокалије, закржљао; да шмира и узоре копира, налично Томиславу Марковићу – *зналицу погрдне стране православних свештеника и попадија који су прошли кроз обраду и шибе српских књижевника. Или опет исти Марковић као трговац косовско-метохијским тапијама, изваганим теразијама Al Jazeera.*

Поред полуинтелектуалца који је успео, постоји и полуинтелектуалац губитник. Но прави интелектуалац, незапослен или запостављен, готов нам је опонент, опозиционар, фундаменталиста, анархиста, продзукли глас, напукло звоно. Полуинтелектуалац у таквом положају је опаснији: он је „напукао“, „фундаменталнији“, „лепљивији“, неко ко не зна ни за какве моралне обзире који би његово огорчење ублажавали, санкционисали, његове „напрслине“ санирани. Зато није бивало случајним да су многи озлојеђени полуинтелектуалци отишли у комунисте, усташе, балисте, чланове ханџар дивизије, фашисте, расколнике, секташе, јеретике, јатаке, клубаше, пребеге, шпијуне... корпоративце.

И данас, баш као неколико деценија раније, стиче се утисак да су полуинтелектуалци, малочас описани, преузели политички, културни и интелектуални примат у свим друштвима и срединама и установама и клубовима и ложама, и да умножавају своје мандате, али да се муњевито удаљавају од Светог Предања. Свето Писмо их непрестано опомиње да не фантазирају и не кривотворе истину. Једна од најскоријих опомена упућена и њима и свима осталима требало би да се тиче и Конференције у Волосу; да се тиче контроверзи и разводњавања православног богословља „религијским фундаментализмом, климатским променама, пандемијом, економском неизвесношћу, ратом у Украјини“, као и кријумчарењем франгосике зване Еволуција. Исто тако се треба сетити да је у вези са темом *What If Evolution Is (Not) a Contingent Process? A Theological Perspective* и сам Свети пророк Малахија, сабеседник анђела, пре 2523. године рекао: *Зар није он (Господ) створио једно биће с телом и духом у њему?*(2, 15). У покајању, ако признајеш покајање и ниси гадљив на њега, греси и безакоње треба да се смањују, не и додају и умножавају. Исти извор не може да точи и мед и оцат и отров. Али, о овоме треба писати поново и додатно.

(Упор. са: Слободан Јовановић, *Један прилог за проучавање српског националног карактера, О полуинтелектуалцу*).

Наше перо као маркер између Нојеве барке и Вавилонске куле

Када нисмо обавезно и проверено богонадахнути, ми пишемо романе и приповетке;

када смо ослабљени или еуфорични, односно жедни љубави и лепоте и исповедања, ми пишемо поезију и састављамо молитве;

када немамо боговиделаштво и свезнање, ми састављамо философска дела;

када желимо божанске моћи и владавину околином, ми изналазимо науке;

када не желимо подвиге ради блаженстава, ми стварамо технологије и уметност;

а када одбијамо долазећу есхатолошку стварност, ми стварамо дигиталну и холограмску технологију.

*

Онтолози који су не тако давно изашли из шпутки и опанака, све затварају у сопствено биће. Но њега не прати непрекидна благодатна енергија. Када се нађу у процепу, или када "превазиђу узор", они опет навлаче старачке гуње и опанке и шпутке, те настављају да живе као лоле; или, ако су се дочепали положаја, да живе као кицоши. Међутим, они сада као потрошени старци, или кицоши ако се још отимају о живот, ћуте као заливени. Ћуте сада када је потребно речју бранити заједничке црквене идеале; црквене, а не сопствене, шићарцијске; или опет штодруго задавано и задато од стране Вашингтона, Стејт Департмана и НАТО-а!

Дотада пак Александар Дугин наставља енергично да философира о онтологији глобализма, великом ресету и мултиполарном свету, марширајући руском и европском Агором младалачким кораком и умом, али и чекајући стрпљиво да се Запад "сам пробуди изнутра" под налетом *Четврте политичке револуције*.

Све идеологије Запада (либерализам, глобализам, комунизам, капитализам, постхуманизам), на мала врата су се увукле у ову цивилизацијску аорту са намером да човечанству одузму Бога. Да га срозају испод хоризонта нормалности и човечности у армагедонске вртове у којима више ни сан о Рају не може да се снива. Нови светски поредак је наставио кроз нове *изме* да отуђује човека од свог првобитног назначења, да се кроз све облике живота, као туђинац, намеће свету као господар, да уљуљкава свет у амнезију, летаргију, досаду, неинвентивност, да му намеће друге циљеве: амбицију, лакташтво, помаму за материјалним царством и шопингом, да мудрост замути лицемерјем, знање плагијатом, а уметност кичом, коначно љубав себељубљем.

На све то, врхушке Запада све даље маштају о планетарној моћи и атомском пожару; о томе да киднаповани Запад или опстане на гранама

супремације и самодовољности анархолиберала, или да у противном сви до последњег будемо усисани атомском печурком.

*

Део Седме силе зване *нечиста*, део који данас такође извештава људе о људима, до те мере се прибио уз једне, а одметнуо од других, или у тој мери ради за једне на штету других, да је увелико заслужио квалификацију наци-фашизоидног дела савремених медија. Зато треба стрепети од њега као дела медија спремног за ликвидацију свих неподобних, о којима нас он иначе стално, милом или силом извештава, и то тако као да нам баца варнице у очи или нам пробија бубне опне.

*

Јувал Ное Харари (*Ми незауостављиви – Како смо освојили свет*) јесте један међу првим Антихристовим јуришницима биотехнолошке и дигиталне модерне. Њему је успело да формира књижевну депонију усред Београда. И овај пут као досад, неке унутрашње снаге Србије, спрегнуте са нашим спољним робовласницима *иструвене* памети, све даље и више доприносиће нашој текућој миноризацији.

*

Јогинизација света – Данас је интерес за упознавањем *јоге* и бављењем њоме достигао планетарне размере; данас, на челу праксе и руководства њоме, поред мноштва њених теоретичара, учитеља и инструктора фигурира и Sadhguru (Jagadish Jaggi Vasudev), оснивач и управник Isha Foundation у Индији. Он је писац бестселера: *Inner Engineering: A Yogi's Guide to Joy and Karma: A Yogi's Guide to Crafting Your Destiny*. Идејни је творац и дизајнер статуе Шиве, „највеће скулптуре попрсја на свету“ (34 x 45 x 25 метара, 500 т.). Adiyogi (The Source of Yoga et Isha Yoga Centar) се односи на Шиву као првог јогија, а основан је *да инспирише људе ка достизању стања унутрашњег блаженства посредством јоге*.

О својој духовности Садгуру Васудев каже: „Целог свог живота сам мислио, ово сам ја... Али сада је ваздух који сам дисао, стена на којој сам седео, атмосфера око мене – све је постало ја.“ ...Васудев је имао још једно слично пантеистичко искуство: напустио је посао и много путовао, у

настојању да добије увид у своју суштину. Након дуготрајних медитација и различитих (псеудо) духовних доживљаја, одлучио је да подучава јогу, како би људима, како онима жедним духовног знања, тако и онима радозналцима, поделио своје унутрашње искуство.

Данас се он западном човеку представља као биће попут телескопа, микроскопа и хемијске реторте, све по сопственој знатижељи и потреби. Ближи је макрокосмосу но микрокосмосу, и веома је удаљен од нирване, тј. од сотириологије. Његова костимографија у безброј дезена и боја чини га најатрактивније одевеним јогином на Планети. Поводом тога, наше перо је изненада запало усред другог стиха четвртог Антифона: *Онај који украшује љиљане у пољу заповеда да се о одећи својој не треба бринути.* (Осмогласник, *Недељне службе*, Нови Сад, 1988, 102).

Претходник и знатно старији колега Садгуру Васудеве био је Парамаханса Јогананда, гуру и мисионар *криа јоге* на Западу. Он је носио крст на себи, а тајну сусрета са Христом и тајну Његових речи је однео са собом у гроб (Autobiografija jednog yogija – Paramahansa Yogananda. Izdavač Arssana. Zagreb. 1991, стр.315).

Ологошавање и преображавање света – Сви испосници изван црквеног и благодатног поста и молитве Православне Цркве, макар се попели на аскетски ниво Сидарта Гаутаме, не одмичу даље и више од стања *живог леша који зрачи створеном светлошћу*.

Гаутама Буда опет, као да је, условно речено, *случајни и инфериорни следбеник* преподобног Максима Исповедника, а *будизам* једна од варијанти наличних Максимовој *логосологији*. Или обрнуто речено: док је преподобни Максим Исповедник *супериорни последоватељ свих путујућих ка савршенству*, његова логосологија је *ненадмашни узор логосарења*, али и *употпунитељ* и *усавршитељ* свачијег пута ка савршенству; поготову *Будиног осмоструког пута*.

Рене Декарт опет, речју *о мишљењу и уму* јесте *полазник-панхоминиста*, а Максим речима *о логосима и љубави* благодатни умни бог. Јаство као *љубав и вољевник* дакле *пуноћа је битија*, а ум и мислилац су попут *феномена битија*.

Буда и Декарт даље, тек су *две светле честице*, две грашке зноја и крви наспрам преподобног Максима Исповедника, *немоћни* дрешити и следити његова надумна чворишта и раскршћа.

Маја и интелектуално домишљање *домети* су *старог* човека натовареног гресима и зајапуреним демонима, чак и када уображава да је досегао самадхи, и то траје тако све до дигиталне револуције. Дотле и даље, молитва Исусу, Причешће и богочестије су *апсолутне категорије* и *домети* историјско-есхатолошког човека, или новог човека у Христу.

Супер-нови, *хибридни* човек-метаморф, неће превазићи Буду, али хоће Декарта, и већ га увелико превазилази; док Антонијевом, Максимовом и Симеоновом, Паламином и Софронијевом *обоженом* човеку он се никада неће моћи приближити, а да истовремено или претходно не буде разоружан, и враћен у школу покајања.

Свети Оци пак *душом живе*, и са свим боговидиоцима *улазе у Божански примрак истинског боговиђења* (не у нирвану или утрнуће); *они не гледају Свету Тројицу као у огледалу, него чисто и равно* (видети *На Малој и Великој вечерњи Спомена преподобног и богоносног оца нашег Антонија Великог, Месеца јануара 17.*).

Ученику светог Антонија Великог, светом Атанасију Великом Архиепископу Александријском, овако пева црквени химнописац Свети Јован: *Као што је серафим машицама пророку дао жеравицу, тако ти свештенослужитељу твојим рукама дајеш Христовој цркви свети огањ и жар очишћења. (Спомен међу светим оцима Атанасија и Кирила,... Песма б., Други Канон, Јануар, дан 18.)*.

Рачунајући на чињеницу да слобода подразумева саморефлексију, као и да њена пројава скрива најразноликије неочекиваности, мора се оставити могућност да се све душе нису вером одазвале Христу да их Он спасе, да их о Свом васкрсењу Он све изведе из Ада. То нека важи и за душе хиндуистичких гуруа, као и самога Гаутама Буде. Према томе, иако се савремени хиндуисти и будисти укључују у космичку светлост, иако су конзументи створене светлости, они имају право на слободни избор да одбију нестворену светлост и Личност Христову. Треба претпоставити као могућност да ће се и они покајати и смирено приклонити Христу, као што су то учинили поједини далекоисточни монаси на Светој Гори суочени са

благодатним боголиким старцима. У сваком случају, само онај ко савлада властиту гордост и Христу приступи попут невиног детета, тај ће се спасти. Овде се присежамо човека драматичног боготражитељства, хришћанског мисионарског искуства крштеног Sadhu Sundar Singh-а (1889-1929). Њега је српској јавности открио Свети владика Николај Велимировић.

Наша нада пак да се Сидарата Гаутама Буда (563/4/6-483/6. пре Христа) покајао, и да је смирено учинио избор за Христа, нека предњачи, али и да га није учинио због евентуалне несавладане гордости и неиспољеног покајања, нека последује као могућност. О каквој хипотези би овде могло бити речи? Од године сопствене смрти (486.) па до сусрета са умрлим Христом (у 33 години прве, Христове ере) Буда је чекао Христа у Аду. А онда је најпре видео и чуо Светог Јована Крститеља тамо како позива душе на покајање, а затим видео и чуо и Самога умрлога Христа у Аду како и његовој души отвара пут у живот. Црквени химнографи певају да је Господ у часу Васкрсења васкрсао и све друге држане у Аду, те тако и Буду или Будиног, заступника *Средњег пута*, односно *Четири племените истине и ОсмоSTRUКОГ ПУТА*.

Иначе, Прва Будина проповед позната је као *Беседа о покретању точка дарме* (дхарма – оно што „држи-одржава“ космос). У њој су објашњене *Четири племените истине* и *ОсмоSTRUКИ ПУТ*. Тако су настали стубови будизма. Четири племените истине обзнањују да је *свеопште људско искуство духовна, емоционална и физичка патња као последица прошле карме*; да је узрок такве патње *чежња (страст)*, *посезање за погрешним стварима или за правим стварима на погрешан начин*. Зато се *основним проблемом човечанства сматра погрешно примљен осећај за вредности*, којим се стварима или особинама приписује вредност коју оне не могу да издрже, те да ништа у материјалном свету није вредно крајњег поштовања. *Трећа племенита истина је да је могуће укинути патњу, а четврта да се то постиже следом Племенитог осмоSTRUКОГ ПУТА*.

Тај пут чине *исправно разумевање, исправна намера, исправан говор, исправно поступање, исправно живљење, исправан напор, исправна свесност и исправна концентрација*. Прве две ставке односе се на *мудрост или разумевање*, следеће три на *етичко понашање*, а последње две на *прочистићење ума*.

Слободне воље ради и такође могућности (не)вољног покајног настројења у односу на Христа, Будин случај се оставља отвореним.

Сила песнице, ума и покајања

Лик јунака у свету је оно што је лик светитеља у Цркви. Јунак решава све наше проблеме и недаће, светитељ такође. Зато нас јунаци толико присвајају, и за се опредељују, а Светитељи још и више.

Међутим, ликови крсташа и њихових потомака до данас, огрезлих у злочињењима, не могу се сврстати у категорију ни јунаштва нити светитељства. Зашто? Зато што се код њих ради о насилништвима према људима и о хули и сквери спрам светиња широм света; и још зато што истинска одбрана људи и светиња изостаје баш ту где тога не би смело бити!

*

Одређени степен сувопарности приметне у текстовима савремених православних теолога потиче од њихове неукорењености у црквеној молитви и подвижном животу; односно, сувопарност се овде јавља услед непознавања текстова Светога Писма, молитава и химнографије у целини. Начине решења тога иначе тешко решивог проблема, икономи Слова би могли, и требали знати пре свих осталих.

*

Академска теологија готово да не говори о потреби покајања, нити га она обавезно иште. А не иште га зато што се не бави довољно срцем и душом, па ове ни не познаје довољно, те их ни не спомиње. Зато преподобног Максима Исповедника не треба проглашавати корифејем академске теологије, нити га беспоговорно апсолутизовати као таквог. Њиме није почела, нити се окончала теологија Цркве, него је благодарећи њему она само достигла један од својих зенита и једну од својих синтеза. Лајтмотив његове теологије дакле није онтологија огољена од душе и срца, него је то љубав коју носи личност, покреће воља а осмишљава благодатна енергија. Његово полазно вјерују јесте Логос, али оваплоћен и љубвен. Његово полазни и завршни став јесте ко-шта//како-докле битија. И опет биће//какво-биће//докле-биће; затим став о битију и бићу као етосно интонираним: добро-бића//зло-бића, и опет, вечно-добробитија//вечно-злобитија.

*

Академска онтологија, нажалост, није у стању да изнедри исказе вере који би били насушни нашем спасењу; односно, били кључни за нашу прихватљивост од стране Христа-оваплоћеног Логоса. То је дато црквеној, хришћанској етици, коју треба да следи и етика академска. Ево једног таквог исказа црквене вере:

*Поверена ми беше земља живота
из које одсуствова грех,
али ја грех посејав,
и класје лености српом пожњев,
снопље мојих починстава у рукохват везах
но их на гумно покајања не допремих.
Зато Тебе Боже превечног
делатника нашег молим:
Ветром љубоблагоутробија свога
развеј пlevу мојих починстава,
и као пшеницу подари
души мојој опроштај
и у Твоју ме
небеску житницу
затварајући,
спаси.*

(Видети: Посни Триод, Недеља блудног сина, Стихира гласа првог, у Суботу Вечерњег).

Теразије између хуљења и смиравања

У ери неолиберално-неолибертаријанске атомизације, монадологије и џендер тоталитаризма, стари грешни човек, покајник и подвижник са

искуством културе и духовности постајаће све ређа појава. Штавише, он ће, суочен са постидентитетским разарањем и фрагментацијом личности, брака, морала, народа, вере, религије, културе и меморије бити осуђен да изумре и да се са археолошким слојем и драгоценом рудом, артефактом и музејским експонатом изједначи. Наравно, нови светски сукоби ће утицати на сам тај процес: било убрзавањем било успоравањем.

Али ће Господ бити Тај Који ће Својим Другим доласком скратити дане потирања; јер када Он не би дошао, нико се не би могао спасти, нити би ишта од постојећег могло опстати.

(Поводом чланка Дијега Фузара, *Добродошли у џендер свет!*).

*

Да би сачувао право на свој персонални апсолутизам и персоналну неприкосновеност, човек одбојан према вери и покајању спреман је да се отисне у чин вечног отуђивања од себе и Бога, па и да ускочи у мисао о прелету препоне између постојања и непостојања; то јест, да се отисне у непостојање.

Тачно је да постоји вечно непремостива граница између Бога и нас, будући да нам је Божја надсуштаственост недоступна. Међутим, човеку су доступне Божје нетварне енергије помоћу којих он ступа у општење са Богом. Услов за учешће у тим енергијама је наш труд око очишћења и преображења после свих наших посрнулости. Бог жели да се усели у наше срце, али води рачуна да ли смо способни да поднесемо његову силу. Зашто се онда не бисмо трудили да врлинским и созерцатељним животом будемо достојни вечног сједињења са Христом? Када је Његова света воља баш таква, и сва усмерена ка томе?! Ка нашем вечном заједничењу!

*

Било би пожељно да црквени полуинтелектуалац понешто од свега важног прочита, види и преслуша, да о свему важном мало поговори, те понешто о томе и напише. Преостало би му времена да о свему донекле и прозбори, али трезвено, и ведро. Но увек молећи се, и освећујући се.

Да не одбија бар свету воду да пије,... јер је ради благодати Божје она дата на освећење целог света и свега што постоји. (Минеј, јануар 6, *Богојављење*). Јер са свих страна света на нас мотре сва наша људска дела

и недела, преко којих ми обично брзо прелазимо, јер их се бојимо. А прелазимо још зато што знамо да све нас, и сва наша дела, као маглу и облаке очекује Велики и Праведни Суд Божји.

Поговор

Хеортолошки домет – Онтологија православних Празника месеца Јануара захтева особени омилитички исказ, и ми га представљамо у овој форми и сазвучју.

Две чињенице посебно разгаљују наше душе: духовске аналогије двају празника, Рождества и Богојављења.

Наиме, у вези са првом аналогијом треба рећи да се Духом Светим формирало тело око Логоса од елемената тела Пресвете Богородице, и да је то био Богомладенац Христос, а да се на Јордану показао исти оваплоћени превечни Логос, али сада у узрасту човека од 30 година.

И како је једном благодатна звезда стајала над витлејемском пећином и показивала да је оно што је зачето од Духа Светога и Марије Дјеве заправо наш Спас који нам се роди, и да ће му бити наденуто име Исус, тако је на Јордану Свети Дух у виду светлога голуба стајао над главом истог Овога Исуса Христа, Емануила, и потврђивао Његову ипостасну и суштинску посебност.

Над Витлејемском пећином сведочанство о Спаситељу је долазило од звезде, односно од Анђела, а на Јордану опет, сведочанство је долазило од земног Анђела Јована Крститеља, највећег рођеног од жене.

И тако, док је Јован крштавао водом за покајање, он је и сведочио да ће нас Христос крштавати водом и Духом, односно огњем.

У вези са другом чињеницом рецимо опет, да се сви ми сабрани у светом храму налазимо као учесници свих ових тајни; као верни сведоци тајне Оваплоћења, Рождества и Крштења Логоса Исуса Христа, односно Богојављења, и да ћемо на Светој Литургији бити сведоци и Празника претварања Хлеба и Вина у Тело и Крв Христову Духом Светим, те причесници саме ове Тајне над Тајнама, која собом обухвата и све остале Тајне.

И шта ово може друго да значи до да нас Христос благоизвољењем Бога Оца и садејством Бога и Господа Духа Светога проводи кроз

истините догађаје Његова Живота, еда би нас Он оцрковио, охристиовио и обожсио?! Зато не занемарујмо благодатни дар који је у нама... него га (још) упражњавајмо (1. Тим. 4, 14-15).

Ми опет, зато и чинимо једно и исто: Њему као Човекољубцу благодаримо за сва Његова непролазна добра, особито нама вернима учињена (1. Тим. 4, 10), свагда, сада и увек, и у векове векова. Амин.

У Крушевцу

16/3. Јануар 2023. л. Г.

Епископ крушевачки Давид